

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

19(28)

2019

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

TAUTOS TYRIMŲ IŠTAKOS IR ANTROPOLOGIJA

Sudarytoja VIDA SAVONIAKAITĖ

THE ROOTS OF THE STUDY OF PEOPLE AND
NATIONS AND ANTHROPOLOGY

Edited by VIDA SAVONIAKAITĖ

LIETUVOS ISTORIJS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2019

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Jonathan Hill

Pietų Iliinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas / Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Lietuvos istorijos institutas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

Tel. / Phone: + 370 5 262 9410

<www.istorija.lt>

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

vytis.cubrinskas@vdu.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate, Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Laidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S-LIP-19-58)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	5
Editorial (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Atsisveikinant su Christianu Giordano / Obituary for Christian Giordano	9
---	---

Christian Giordano

Politinis korektiškumas: antropologinė „geradarystės“ forma	11
---	----

Straipsniai / Articles

Tautos tyrimų ištakos ir antropologija / The Roots of the Study of People and Nations and Anthropology

Vida Savoniakaitė

Įvadas. Tautos tyrimų ištakos ir antropologija	17
Introduction. The Roots of the Study of People and Nations and Anthropology. Summary	27

Olga Mastianica-Stankevič

Mečislavo Davainio-Silvestraičio etnografija, tautosakos rinkimas ir lietuvių modernios tautos kūrimosi procesai	31
The Importance of Mečislavas Davainis-Silvestraitis' Ethnography and Folklore Collection in the Process of the Creation of the Modern Lithuanian People. Summary	48

Vida Savoniakaitė

Jono Basanavičiaus požiūris į lietuvių tautos tyrimus, 1879–1927	51
Jonas Basanavičius' View on the Research of the Lithuanian Nation, 1879–1927. Summary	77

Irma Šidiškienė

Iš Lietuvos etnologijos istorijos: aprangos tyrimo pagrindų paieškos	81
From the History of Lithuanian Ethnology: In Search of the Basics of Clothing Research. Summary	109

Auksuolė Čepaitienė

Kultūriniai lietuviškumo vaizdiniai <i>Aušroje</i> ir moksliniai kontekstai	113
Cultural Images of Lithuanianness in <i>Aušra</i> and their Scientific Context. Summary	138

Kiti straipsniai / Other Articles

Rūta Staniulytė

- Piligrimystė Šiauriniu Šv. Jokūbo keliu: kelionių motyvai ir piligrimų santykiai 141
 Pilgrims on the Northern Way of St James: Motives and Relationships of Pilgrims. Summary 166

Dalia Sabaliauskienė

- Ritualinis mandagumas (*ta'ârof*) šiuolaikinio Irano visuomenėje ir tarpkultūrinėje komunikacijoje: Teherano šiaurinės dalies atvejis 169
 Ritual Courtesy (*ta'ârof*) in Contemporary Iranian Society and Intercultural Communication: The Case of Northern Tehran. Summary 188

Diskusijų forumas / Forum

Thomas A. Reuter

- World Anthropology and its Institutional Challenges: A History of the Transformative Impact of Democratic Internationalisation on the Discipline of Anthropology 191
 Pasaulinė antropologija ir jos instituciniai iššūkiai: demokratiškos internacionalizacijos poveikio antropologijos disciplinai istorija. Santrauka 204

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Ethnologie française. Lituanie. Une anthropologie face à l'Histoire. V. Čiubrinskas (éd.), M. Segalen et al. (réd.) (*François Ruegg*) 207
 Monika Frėjutė-Rakauskienė, Neringa Klumbytė, Andrius Marcinkevičius, Kristina Šliavaitė. Socialinis ir istorinis teisingumas daugiaetninėje Lietuvos visuomenėje: sampratos, patirtys ir kontekstai (*Dovilė Budrytė*) 210
 Yearbook of Balkan and Baltic Studies. E. Anastasova, M. Kõiva, Ž. Šaknys (eds) (*Audronė Daraškevičienė*) 214

Konferencijos / Conferences

- XIV SIEF kongresas Santjago de Komposteloje (Ispanija) (*Jonas Mardosa, Skaidrė Urbonienė, Žilvytis Šaknys*) 221
 IUAES 2019 kongresas Poznanėje – atsakas į disciplinai kylančias grėsmes (*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas, Aušra Teleišė, Vytautas Tumėnas*) 224
 SIEF II tarptautinė vasaros mokykla doktorantams Škotijoje (*Vaida Rakaitytė*) 229
 Seminaras Angelės Vyšniauskaitės gimimo šimtmečiui paminėti (*Rasa Paukštytė-Šaknienė*) 231

In Memoriam

- Stasys Gutautas 1954–2018 (*Jonas Mardosa*) 235

Apibendrinant pažymėtina, kad kongreso rengėjų mintys apie besikeičiantį pasaulį sietos su „transformacijos procesais ir praktika, kaip buvimo būdais ir kaip begaliniu tapsmo procesu“ (*SIEF2019 Theme. Track Changes: Reflecting on a Transforming World*. 2019. < <https://www.siefhome.org/congresses/sief2019/theme.shtml> > [žiūrėta 2019 10 11]). Organizatoriai, pasirinkdami kongresui Santjago de Kompostelą, šį miestą suvokė kaip idealią vietą apmąstyti

kelio pabaigą, tuo pat metu matant jį kaip vietą, iš kurios galime įsivaizduoti kelius į ateitį. Taigi, kongresas tarsi užbaigė tam tikrą etnologijos, antropologijos bei folkloristikos raidos kelio atkarpą, nes mokslas yra nuolatinis judėjimas į priekį, kurio kelyje kongresai yra tik trumpas sustojimas ir veiklos (įveikto kelio) apibendrinimas bei bandymas nubrėžti ateities perspektyvas, kurias kiekvienas dalyvis matė ir suprato nebūtinai taip, kaip šios apžvalgos autoriai.

*Jonas Mardosa, Skaidrė Urbonienė,
Žilvytis Šaknys*

IUAES 2019 kongresas Poznanėje – atsakas į disciplinai kylančias grėsmes

2019 m. rugpjūčio 27–31 d. Poznanėje Adomo Mickevičiaus universitete vyko Tarptautinės antropologijos ir etnologijos mokslų sąjungos (IUAES) kongresas „Pasaulio solidarumai“ (*World Solidarities*). Kongrese dalyvavo 750 etnologų ir antropologų iš 60 šalių, daugiausia iš Lenkijos. Iš Lietuvos dalyvavo Auksuolė Čepaitienė, kaip klausytoja, ir pranešimus skaitė Aušra Teleišė bei Vytautas Tumėnas (Lietuvos istorijos institutas), taip pat Vytis Čiubrinkas (Vytauto Didžiojo universitetas). Kaip Organizacinio komiteto vardu sakė Michailas Buchowskis, Lenkų etnologijos draugijos pirmininkas ir Poznanės universiteto Etnologijos ir kultūrinės antropologijos departamento vadovas, kongresas siekė atverti forumą diskutuoti, interpretuoti ir suprasti, kaip antropologija tyrinėja žmonių solidarumus lokaliame, regioniniame ir globaliame lygmenyje, kurie šandien nusidriekia ir į kitas ekosistemas bei biologines rūšis. Jis taip pat pažymėjo, kad intelektinė ir socialinė antropologijos galia stiprina solidarumą, ir priminė, kad šiuo metu Lenkijoje antropologija ir etnologija

yra dingusios iš disciplinų sąrašo jas pakeičiant kultūrinėmis ir religijos studijomis.

Antropologija ir etnologija Lenkijoje, kaip, beje, ir kai kur kitur Vidurio ir Rytų Europoje, paskutiniu metu patiria iššūkius. 2016 m. lapkričio 23 d. Lenkų etnologijos draugija paskelbė Antidiskriminacinį manifestą, kuriame sakoma, kad kultūra ir visuomenė yra pagrindinis disciplinos teorinis ir empirinis studijų interesas, o antropologija kaip akademinė disciplina tarnauja visuomenei ir puoselėja humanistines vertybes. Todėl antropologai ir etnologai jaučia turį pareigą pasisakyti prieš agresyvią elgseną kitų kultūrų, tapatybių, politinių pažiūrų, tikėjimo ir vertybių žmonių atžvilgiu, prieš sąmoningą manipuliavimą faktais, tikėjimo ideologizavimą, ksenofobiją, rasizmą ir smurtą. Šį kreipimąsi, išreikšdami kolektyvinį solidarumą su lenkų mokslininkais, aktyviai palaikė IUAES, Pasaulinė antropologijos sąjunga (WAU), Europos socialinių antropologų asociacija (EASA), Amerikos antropologų asociacija (AAA), Prancūzų etnologijos ir antropologijos asociacija (AFEA) ir daugelis kitų.

Kitas įvykis, smarkiai sujudinęs lenkų etnologų ir antropologų bendruomenę, yra susijęs su bandymais iš esmės reformuoti mokslą ir jo valdymą Lenkijoje. Tai Lenkijos mokslo ir švietimo ministro 2018 spalio 1 d. įstatymas, žinomas kaip Mokslo konstitucija, kuriame etnologija ir antropologija kaip savarankiškos disciplinos yra pašalintos iš oficialiai pripažintų disciplinų sąrašo ir integruotos į kultūros ir religijos studijas. Tam pasipriešino lenkų etnologai ir antropologai. Juos aktyviai palaikė IUAES ir kitos asociacijos. WAU ir kitų asociacijų vardu į Lenkijos mokslo ir švietimo ministrą laiškų kreipėsi IUAES prezidentas Junji Koizumi ir Pasaulinės antropologijos asociacijų tarybos (WCAA) pirmininkė Carmen Silvia de Moraes Rial. Jie teigė, kad antropologija yra pripažįstama tarptautiniu mastu ir turi savas unikalias praktikas, ypač Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) šalyse. Visuose svarbiausiuose pasaulio universitetuose yra antropologijos departamentai. Jie pabrėžė, kad nėra jokios teisėtos priežasties išmesti antropologiją (etnologiją) iš Lenkijoje pripažįstamų akademinų disciplinų sąrašo. Tad šio kongreso organizavimas Poznanėje ir dalyvavimas jame buvo ir solidarumo su lenkų etnologais ir antropologais veiksmas.

Pagrindinį plenarinį pranešimą „Europos vilionės ir Eurazijos solidarumai“ (*The seductions of Europe and the solidarities of Eurasia*) skaitė Chris Hannas iš Maxo Plancko socialinės antropologijos instituto Vokietijoje. Kalbėdamas apie solidarumus Lenkijoje, Europoje, Eurazijoje ir keldamas daugybę klausimų, tarp jų ir tai, kaip antropologas, dirbdamas mikro lygmenyje, gali prisidėti suvokiant makro lygmens procesus, jis dekonstravo ir sklaidė solidarumų iliuzijas, čia pat pabrėždamas, kad žodis „solidarumas“ nėra vienareikšmis. Jis teigė, kad yra Lenkija A ir Lenkija B, šiandien ekonominė skirtis tarp Rytų ir

Vakarų pasaulių Europoje tik gilėja, rinkos ekonomika nepriededa saugumo ir nekuria solidarumo, taip pat kaip ir demokratija. Laisvai judėdamas laike ir erdvėje, pasiekdamas priešistorinius laikus ir eurazijinę bendrystę, jis rėmėsi Jacko Goody konceptu apie Eurazijoje nuo bronzos amžiaus laikų „besikeičiančią lyderystę“ (*alternating leadership*) tarp Rytų ir Vakarų.

Pirmos plenarinės sesijos pranešimas „Antropologiniai solidarumai: skirties ir bendradarbiavimo linijos akademinėje aplinkoje“ (*Anthropological solidarities: lines of division and collaboration within academia*) buvo skirtas jauniems mokslininkams. Dorota Woroniecka-Krzyżanowska, Amurabi Oliveira ir Mariya Ivancheva, dalindamiesi savo patirtimi ir pabrėždami, kad žmonės ir kultūros yra ne savyje užsidarę, bet bendradarbiaujantys vienetai, kėlė klausimus apie solidarumą atliekant tyrimus ir bendradarbiavimą tarp individų ir institucijų, tarp vietinių pateikėjų ir antropologų, tarp vietinių ir iš kitur atvykusių, tyrimą atliekančių antropologų. Jie atkreipė dėmesį į įvairius bendradarbiavimą trikdančius veiksnius: studijų komercializavimą ir privačių kompanijų dalyvavimą, santykius tarp vadybininkų ir dėstytojų, tyrimo finansavimą ir teisę į duomenis, valstybės įsiterpimą, darbo pasidalijimą tarp lyčių, akademinį nesaugumą sureikšmindami universiteto vaidmenį puoselėjant solidarumus.

Antrosios plenarinės sesijos pranešimas „Transhumanizmo solidarumas“ (*Transhumanism's solidarity*) ir jo prelegentai Fadwa El Guindi, Jean Chamel ir Anita Sujoldzic į nuošalę pastūmė antropocentristinę poziciją ir praplėtė solidarumo veikimą ir komunikaciją prie santykio su nežmogiškais objektais ir ekosistemomis – daiktais, technologijomis, gamta – aktualizuodami tai klimato kaitos ir socialinės nelygybės kontekste. Buvo atkreiptas dėmesys, kad teisė, kaip ir kalba, nors ir kyla iš antropocentris-

tinės pozicijos, iš tiesų yra komunikacijos formos, kurios neskiria žmogiškosios komunikacijos nuo nežmogiškos. Jų veikimas yra akivaizdus šiuolaikiniuose judėjimuose už gamtos teises, ekologiniuose naratyvuose ir ritualuose, ekolingvistikoje ir pan.

Plenariniame pranešime „Įsivaizduojant pasaulio solidarumus tinkamai gyventi ateičiai“ (*Imagining world solidarities for a livable future*) Alisse Waterston iš JAV pabrėžė, kad žmogus pasaulį mato įsivaizduodamas, ir tame glūdi kūrybinė kibirkštis. Ji nagrinėjo jautrius dabarties dalykus ir reiškinius – kultūrinius skirtumus, įtampą tarp tapatumo ir klasės, ekonominį konfliktų aspektą, – keldama klausimą, kuo antropologija ir etnografija gali prisidėti kuriant tinkamą gyventi ateitį. Antropologijos kaip disciplinos, pateikiančios žinias ir tarpkultūrinį supratimą, vertė buvo išskleista ir plenarinėje sesijoje „Solidarumai migracijos, ksenofobijos ir populizmo laikais“ (*Solidarities in times of migration, xenophobia and populism*) (prelegentai Virginia Dominguez, Anouk de Koning, Chandana Mathur, M. Buchowskis). Čia svarstytos solidarumų formos ir būdai atkreipiant dėmesį į antropologijos vaidmenį gilėjančio antagonizmo ir socialinės kultūrinės diskriminacijos laikais.

Kongrese nemažai vietos buvo skirta urbanistinei antropologijai. Sekcijoje „Įsivaizduojant ir praktikuojant solidarumus urbanistiniuose kontekstuose“ (*Imagining and practising solidarities in urban contexts*), kuriai vadovavo Giuliana Prato bei Hana Červinkova, skaityti pranešimai, kuriuose gilintasi į viešojo socialinio glaustumo konstravimą urbanistiniuose kontekstuose, pavyzdžiui, etninių anklavų paveldo Krokovoje (H. Červinkova), politškai marginalizuotų grupių aktyvizmo iš apačios Banka Bystricoje, Slovakijoje (Aleksandra Bitusikova), socialinių perlaidų poveikio tarpetniniam imigrantų

solidarumui Čikagoje (V. Čiubrinskas) ir kt. Diskusijose buvo pažymėta, kad nedominuojančių grupių solidarumą nuolat „atakuoja“ valstybė, todėl jis pasireiškia ginant teisę „būti skirtingam“ ne etnine prasme ir ne etninio identiteto politikos pagrindu, nes tai neduoda pakankamo pagrindo bendrumui. Solidarumo aspektų ieškoma platesnėje atskiriančioje tarpkultūrinėje ir tarpetninėje įvairovėje (*diversity*), ir šiuo požiūriu socialinis kapitalas bei socialinės perlaidos (*social remittances*), susiklosčiusios Vidurio Rytų Europos kontekstuose, yra geras tokio tarpetninio solidarumo pavyzdys.

Sekcijoje „Sensorinė antropologija ir naujos urbanistinės tendencijos“ (*Sensory anthropology and new urban commons*), kuriai vadovavo Rajko Muršič iš Slovėnijos ir Inkeri Aula iš Suomijos, buvo siekiama pristatyti *SENSOTRA* projektą, vykdomą trijuose miestuose: Tartu, Liublanoje ir Braitone, plėtojant sensobiografinio pasivaikščiojimo metodą. R. Muršič detalizavo Liublanoje atliekamo tyrimo eigą, metodologiją ir pateikė pirmines projekto išvadas – vietos suvokimas tarp skirtingų kartų nesiskiria. Kituose pranešimuose nagrinėta, kaip pojūčiai – kvapas, garsas, skonis – perteikia vietos specifiką ir kaip vaikščiojimo etnografija atskleidžia gyventojų praktikas mieste ir jų santykį su vieta. Šioje sekcijoje pranešimą „Ėjimas besikeičiančia vieta: industrinis miestas tarp praeities ir dabarties šiuolaikinėje Lietuvoje“ (*Walking along the changing place: industrial city between past and present in contemporary Lithuania*) pristatė A. Teleišė. Keltas klausimas, kaip besikeičiančią industrinę vietą mato tyrėjas, pasitelkęs vaikščiojimą jai pažinti, ir buvę pramonės darbininkai.

Daug dėmesio kongrese buvo skirta ir kultūros paveldo, istorijos, atminties, muziejaus daugiasluoksniams ir daugiaprasmiams aspektams. Sekcijoje „Etnografijos muziejų ir kultūros paveldo vaidmuo puo-

selėjant pasaulio solidarumus per artefaktus ir simbolius“ (*The role of ethnographical museums and cultural heritage in promoting the world solidarity through artifacts and symbols*) išsiskyrė regioninių muziejų gaivinimo, patrauklumo didinimo problemas nagrinėjusio Tadashi Saitao pranešimas „Bendruomenės atminties paveldėjimas per regioninių muziejų atgaivinimą: bendruomenių įtraukties atvejų Japonijoje ir Vokietijoje analizė“ (*Communal memory inheritance through revitalization of regional museums: a case study analysis of community engagement in Japan and Germany*). Jis sprendė klausimą, kaip atvykę meno studentai gali atgaivinti regioninius muziejus, sukurdami juos aktualizuojančias instaliacijas gyvenviečių viešose erdvėse, kūrybai pasitelkę vietinių žmonių gyvą istorinę kultūrinę atmintį. V. Tumėnas pranešime „Jungtinė Lietuvos kalvių kūryba Užventčio dvaro muziejaus erdvėje, kaip paveldo globos strategija“ (*The joint creativity of Lithuanian blacksmiths in Užventis museum landscape as heritage safeguarding strategy*) nagrinėjo, kaip UNESCO nematerialaus paveldo tradicija puoselėjama naujoviškai pasitelkiant grupinę iškiliausių kalvių kūrybą, kuriai būdinga asimetrijos ir detalių individualumo bei vietinės tradicijos atpažįstamumo sintezė.

Sekcijoje „Etniškumo vizualizavimas: muziejų projekcijos“ (*Visualizing ethnicity: museum projections*) buvo diskutuojama, kaip etninės kultūros objektai, jų dizainas (ornamentas, forma, spalva), jų atvaizdai (nuotraukos, vaizdo įrašai), vizualus ir konceptualus jų rodymas (leidinys, paroda, filmas) ir jų kontekstualizavimas padeda jiems „sugrįžti“ atgal į faktinę arba virtualią tikrovę. Etnomuziejai, muziejai po atviru dangumi, etnoparkai tampa ypač svarbūs etninio atgimimo projektams. Vietos bendruomenių nariai tampa tokių muziejų darbuotojais, o patys muziejai – tradicinių žinių bei patirties kau-

pimo ir etnokultūrinio paveldo išsaugojimo bei panaudojimo centrais. Sakurako Koresawa pranešime „Nacionalinio ainu muziejaus ir parko atvejis Japonijoje: etnomuziejų transformacija ir čiabuvių teisių judėjimai“ (*A case study on “National Ainu Museum and Park” in Japan: a transformation of ethno-museums and indigenous rights movements*) atkreipė dėmesį į tai, kad kultūrinės institucijos neretai stipriai susisieja su judėjimais už čiabuvių teises, o tokie judėjimai taip pat neretai aktualizuoja kultūros įstaigose išsaugotus objektus, šitaip tarsi „atgaudami pamirštus istorinius prisiminimus“.

Tai-li Hu pranešime „Muziejaus objektų ir protėvių sielų atodangos: vizualinės antropologijos atvejis iš Taivano“ (*The revelation of museum objects and souls: a visual anthropological case from Taiwan*), iliustruotame vizualiomis antropologinio filmo ištraukomis, nagrinėjo Taivano amiso tafa-longo čiabuvių protėvių šventyklos kolonų likimo atvejį. Čiabuviai pareikalavo, kad nacionalinis muziejus gražintų minėtas kolonas su išdrožtais dievybių ir protėvių atvaizdais. Muziejininkams ir etnologams šiuos artefaktus buvo pavykę išgelbėti, nes pati šventykla sunyko dėl gamtos stichijų bei politinių kataklizmų, kai Japonijos valdžia Antrojo pasaulinio karo metais buvo labai suvaržiusi vietinius tikėjimus. Vietiniai šamanai įkvėpė jaunimą siekti, kad šventykla būtų atstatyta, o kolonos su religiniais atvaizdais, prie kurių, kaip tikima, prisirišusios protėvių sielos, būtų gražintos iš muziejaus į kaimą. Šiam procesui pasipriešino didelė dalis kitų gentainių, atsivertusių iš Taivano šamanizmo į protestantiškąją krikščionybę, tačiau sumanymą pavyko įgyvendinti – šventykla su naujomis kolonų kopijomis buvo atstatyta. Tai atskleidė, pavyzdžiui, religinės dailės, buvę kulto artefaktai tampa ne tik moksliskai saugomu meno paveldu, nacionaline vertybe, bet ir dėl šiuolaikinės

religinės aktualizacijos gali vėl sugrįžti į vietos bendruomenių gyvenimą.

Čiabuvių žinijos reikšmės tvariai plėtrai komisijos (*Commission on the Indigenous Knowledge and Sustainable Development*) bei Muziejų ir kultūros paveldo komisijos (*Commission on Museums and Cultural Heritage*) sekcijose buvo nagrinėjamos santarvės su supančia gamtine aplinka etnopraktikos. Sekcijoje „Čiabuvių kultūros paveldas siekiant išlikti“ (*Protect indigenous cultural heritage for survival*) požiūriu platumu išsiskyrė Anjali Kurane iš Indijos pranešimas „Tradicinė tikėjimo sistema ir tvari plėtra: ypač pažeidžiamos pirmą kartą gentys Odišoje“ (*Traditional belief system & sustainable development: PVTGs of Odisha*), kuriame aptarti jos atliekami Odišos valstijos čiabuvių genčių etnografiniai tyrimai. Per tradicinės tikėjimų sistemos prizmę ji nagrinėjo įvairius jų kultūros, gyvenimo būdo elementus, kaip legendose, mituose, šventėse, apeigose, tabu (draudimuose), kasdienėje veikloje ir tarpusavio santykiuose įsikomponuoja tradicinės ekologinės žinios, etnobotanika ir etno-aplinkosauga. Kalbėdama apie genčių festivalius, tyrėja išskėlė sėklų dalijimosi šventę, kurios metu dalijamasi ekologijos žiniomis, apsiikeičiama sėklomis, rūpinamasi jų gausa ir įvairove. Taip įgyvendinama archajiška gamtosaugos ir tvarios raidos samprata, pasireiškianti kutia ir doghia kondų genčių tabu sistemoje, kuri drausdama žudyti padėjo iš kartos į kartą išsaugoti gausią gyvūnijos ir augalijos rūšių įvairovę.

Sekcijoje „Magų portretai: asmeninis magijos taikymas“ (*Portraits of magical practitioners: an approach to the study of magic focusing on persons*) holistiniu požiūriu išsiskyrė Prasirto Runra iš Tailando pranešimas „Dangiškųjų kūnų simboliai: Tailando medicinos ir astrologijos ryšys“ (*The symbol of celestial bodies: relationship between Thai medicine and astrology*), kuriame, pasitelkus dalyvaujimąjį apeigų bei

pasiruošimo joms stebėjimą bei sakralių ar maginių tekstų, atvaizdų, ženklų ir su jais susijusių įvairiausių artefaktų analizę, taip pat ir vietines etnobotanikos žinias, atskleista, kad etnomedicinoje, pavyzdžiui, ligų pavaizdavimui, pasitelkiami astrologiniai įvaizdžiai, o ritualo etapai siejami su paciento gimtadienį globojančiomis dievybėmis. Prelegentas taip pat pažymėjo, kad nors etnomedicina iš esmės remiasi tikėjimu antgamtinėmis jėgomis, vis daugiau atsiranda norinčių įgyti racionalumu grįstą gydytojo sertifikatą. Tačiau kadangi nemažai išgijimo atvejų negali būti paaiškinti racionaliai, maginio gydymo aiškinimo racionalizavimas silpnina tikėjimą antgamtinėmis jėgomis ir tampa prieštara tokios medicinos prigimčiai. Remiantis tokiu požiūriu, ir magija liaujasi būti magija.

Ne vienoje kongreso sekcijoje buvo nuolat kvestionuojamas solidarumo egzistavimas. Vienai jų – „Iškreiptas solidarumas: Gellnerio *Nations and nationalism* persvarstymas“ (*Awry Solidarity – Gellner's „Nations and nationalism“ revisited*) – vadovavo Peter Skalnik ir Marcin Brocki, o V. Čiubrinskui teko būti diskutantu, – perskaityta 10 pranešimų, iš kurių labiausiai paminėtini nagrinėjantys neonacionalizmo suintensyvėjimo Indijoje ir JAV paraleles (Triloki Pandey), neonacionalizmą kaip reakciją į globalizaciją ir daugiavalstybinių darinių darybą (P. Skalnik), alternatyvius etnosocialinius identitetus (Afrabija) kaip reakciją į tautinių valstybių kūrimąsi Rytų Afrikoje (Anna Siim Moskvitina).

Apskritai pastebėta, kad kongrese su-reikšmintas solidarumo tema ne tiek leido plėtoti bendradarbiavimo, susisieki-mo, sąveikos klausimus, kiek atskleidė daugybę iššūkių, jautrių vietų, skeptiškų prieigų, solidarumą dekonstruojančių aspektų, tad susidaro įspūdis tarsi kongreso pavadinime būtų trūkę klausuko: „Pasaulio solidarumai?“ (*World Solidarities?*).

Rugpjūčio 31 d. pasibaigus minėtos sekcijos „Iškreiptas solidarumas – Gellnerio *Tautos ir nacionalizmas* persvarstymas“ darbui, įvyko P. Skalninko neformaliai organizuota valanda pernai Vilniuje mirusiam šveicarų antropologui Christianui Giordai-

nui atminti. Jos metu pasidalinta prisiminimais apie šviesios atminties politinės ir ekonominės antropologijos profesionalą, vieną geriausių Vidurio Rytų ir Pietų Europos mafijinio *draugų draugai (friends of friends)* solidarumo ekspertą.

*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas,
Aušra Teleišė, Vytautas Tumėnas*

SIEF II tarptautinė vasaros mokykla doktorantams Škotijoje

Tradiciją kas dveji metai rengti Tarptautinės etnologijos ir folkloristikos asociacijos SIEF vasaros mokyklas doktorantams paskatino pirmojo renginio, kurį organizavo Tiubingeno universitetas 2016 m. vasarą Vokietijoje, sėkmė.

SIEF II tarptautinę vasaros mokyklą Škotijoje 2018 m. birželio 22–29 d. organizavo SIEF tarybos narys Aberdyno universiteto Elphinstono instituto direktorius Thomas McKeanas. Mokykloje dalyvavo 20 doktorantų iš 11 šalių: Vokietijos, Rumunijos, Serbijos, Lenkijos, JAV, Kanados, Vengrijos, Lietuvos, Prancūzijos, Kroatijos ir Jungtinės Karalystės. Renginyje vyko nedideliame Portsoy pajūrio miestelyje, garsėjančiame tarptautinio pripažinimo sulaukusi Škotų tradicinių laivų festivaliu, rengiamu kasmet birželį. Doktorantams skirta tarptautinė savaitės trukmės vasaros mokykla buvo suplanuota taip, kad visi norintys dalyviai galėtų apsilankyti ir laivų festivalyje, kuris jau 25 metus yra Portsoy miestelio vizitinė kortelė, reprezentuojanti šotiškąją kultūrą.

2018 m. vasaros mokyklos tema buvo orientuota į bendruomenių vaidmenį konstruojant vietos identitetą, kai šis procesas yra veikiamas kultūriniais ir socioekonominiu požiūriais, kaitaliojant praeities ir ateities laiko perspektyvas. Temai atskleisti

buvo pasitelktas minėto Portsoy miestelio atvejis, kai vietos bendruomenės inicijuojami projektai šiai vietai leido tapti turizmo traukos vieta.

Kviestiniai kalbėtojai (*keynote speakers*) perskaitė teminius pranešimus. Pirmasis, vasaros mokyklos organizatorius Thomas McKeanas, pasitelkė du pavyzdžius remdamasis savo lauko tyrinėjimais: vieną iš škotų kalendorinių švenčių, išskirdamas senąjį Naujųjų metų išvakarių paprotį deginti *Clavie*, ir antrąjį – apie šotiškų valčių gamybą kaip procesą, konstruojantį individualias patirtis. Kito kviestinio svečio Roberto Barono (Niujorko menų taryba, JAV) pranešimas buvo orientuotas į turizmo reikšmę ir poveikį vietos paveldui. Profesorė Elaine Lawless (Misūrio universitetas, JAV) pasidalino išpūdžiais apie prieš septynerius metus potvynio sunaikintą Amerikos afrikiečių bendruomenės Pinhooke gyvenvietę Misūrio valstijoje bei, remdamasi atliktais interviu ir vietos žmonių pasakojimais, aptarė šiandieninę vietos tapatumo jausmą praradusios bendruomenės situaciją. O Donaldas Smithas (Škotų istorijų pasakojimų centras, Edinburgas, JK), suaktualinę vasaros mokyklos temą, iš kišenės traukė saujas akmenėlių iš Portsoy pajūrio ir pasakojo, kaip pats tapo šio miestelio gyvenimo akimirkos liudytoju

Lietuvos istorijos instituto mokslinis žurnalas „Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos“ leidžiamas vietoj nuo 1996 metų ėjusios etnologinių monografijų ir studijų serijos „Lietuvos etnologija“. Čia publikuojami Lietuvos ir užsienio etnologų ir antropologų straipsniai, recenzijos, mokslinė informacija, atskleidžiamos mokslinio gyvenimo realijos. Šis numeris – specialus teminis: „Tautos tyrimų ištakos ir antropologija“, jo sudarytoja – Vida Savoniakaitė.

ISSN 1392-4028

Mokslinis tęstinis leidinys

Lietuvos etnologija 19(28)
Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos
2019

Redaktorė *Aldona Radžvilienė*
Dailininkė *Audronė Uzielaitė*
Maketuotoja *Žydronė Jakonytė*
Anglų kalbos redaktorius *Joseph Everatt*
Vertėja iš anglų kalbos / į anglų kalbą *Dalia Cidzikaitė*

2019 12 20. 16,38 leidyb. apsk. Tiražas 150 egz.
Išleido Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, 01108 Vilnius
Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius